

סימן מה

ג חודשי הבחנה בגט שני שניתן מחמת חומרא

ראשי פרקים

א. שינה בגט את מקום עמידת האשה

ב. כתיבת "דודיק" במקום "דאדיק"

ג. חודשי הבחנה בגט שניתן לחומרא

המבקשת נישאה לבעלה כדמו"י בבריה"מ. עם גלי העליה, עלתה המבקשת ארצה, ואילו בעלה נשאר בבריה"מ. לפני כשבע שנים עשה הבעל, באמצעות שליחי ביה"ד, מינוי של כתבו ותנו, לנתינת גט לאשה.

בסמוך למינוי, כתב ביה"ד בירושלים גט, ושלחו לביה"ד בחיפה על-מנת למוסרו לידי האשה. ביה"ד בחיפה הבחין שבגט נכתב (אחרי שמה של האשה): העומדת היום במתא ירושלים, והואיל והאשה לא עמדה בהיא שעתא בירושלים אלא באזור הצפון (בקריות), הרי זה שינוי מקום עמידת האשה. אעפ"כ החליטו חברי ביה"ד למוסרו ליד האשה, מאחר והתברר והאשה חיה בישראל עם גבר זר. יחד עם זאת, לא הוציא ביה"ד למבקשת תעודת גרושין, ופנה לביה"ד בירושלים על-מנת שיכתבו גט נוסף.

בסמוך לני"ל, כתב ביה"ד בירושלים גט נוסף (בשנת תשנ"ה), אולם האשה לא הופיעה לקבלת הגט עד לימים אלה (אייר תשנ"ח), כאשר בקשה להנשא, ולא היתה בידה תעודת גרושין. מבדיקת הגט השני התברר שבשם הבעל נכתב: "דוד המכונה דודיק", בעוד שע"פ כללי הכתיבה האשכנזית יש לכתוב "דוד המכונה דאדיק", כפי שנכתב בשם אבי האשה "דמתקרי געארגיי". התברר שטעות זו היתה גם בגט הראשון. ביה"ד החליט למסור את הגט, ובסמוך כתבו גט נוסף (כיון שההרשאה לא היתה דוקא עבור ביה"ד בירושלים אלא בנוסח של כל הרואה חתימת ידו) ע"פ דקדוק הכתיבה.

התעוררה בפנינו בעיה האם להתיר את המבקשת להנשא לאלתר או לאחר צב' יום, הואיל והמבקשת חפצה להתחתן תוך זמן הקצר מג' חדשי הבחנה.

א. שינה בגט את מקום עמידת האשה

בתחילה עלינו לברר את עצם הפסול בשינה בגט את מקום עמידת האשה, האם זהו פסול גמור, ואם מן הדין מגורשת בגט הראשון. התוס' בגיטין פ, א (ד"ה ושם), בענין שינה שם עירו ועירה בגט, שהוא פסול, כתבו וז"ל:

"אומר ר' יצחק דהיינו דוקא עיר שדרין בה, אבל עיר שנולד בה, אפילו שינה כשר, כיון שאין צריך לכותבו כלל..."

והביא ר"ת ראייה לדברי ר"י מדברי הגמרא בכתובות (כד, ב) דאין מעלין משטרות ליוחסין, דלאו אכולה מילתא מסהדי אלא אמנה שבשטר ולא על מה שכתוב בשטר שהוא כהן, דהעדים לא קיימי אלא אעיקר אמעשה. ובהמשך כתבו התוס':

"ומעשה באחד ששינה בגט מקום לידתו, והכשירו ר"י. והרבה פעמים שלא היה ברור להם מקום הלידה, היה אומר אל תכתבוהו כלל. ומקום עמידה נמי אין צריך לכתוב, דהא כל גיטין הבאים ממדינת הים, אין כותבין מקום עמידת האשה."

מבואר מדברי התוס' דמקום עמידה כמקום הלידה, וכשם שאם שינה מקום הלידה בגט אינו פוסל, הוא הדין שיש להכשיר במקום עמידת הבעל והאשה, כיון שאין צורך בכתבתו. וכן מבואר בדברי הרא"ש בגיטין (פ"ח ה"ט), דדוקא שינה מקום הדירה הוא דאיכא חששא, משום שהוא ידוע לכל, שכל אדם נקרא ע"ש מקום דירתו, וכשרואים שינוי, אומרים שלא פלוני גירש אלא אחר, משא"כ מקום לידת האדם אינו ידוע כל-כך, ולא יאמרו שגירש אחר. וכן הובא בדברי הר"ן בגיטין (מא, ב) בעמורה"ר). וכן מבואר בדברי המרדכי בגיטין (סו"ס שסח). ובב"י (אהע"ז סי' קכח), כתב וז"ל:

"אם שינה מקום העמידה, משמע מדברי הספרים הנזכר שדינו כשינה מקום הלידה וכשר, דכל שאין צריך לכתבו, אם כתוב בשינוי כשר. ובדברי סמ"ג מפורש יותר ... אבל בספר התרומה נראה דספוקי מספקא ליה. ואפשר שאע"פ שיפסוק בשינה מקום הלידה להכשיר כדברי התוס', מספקא ליה בשינה מקום העמידה משום דלא דמי למקום הלידה, דשינוי מקום העמידה הוא ניכר יותר משינוי מקום הלידה. וכתב מהרי"ק בשורש קו שבשינוי יש פוסלין אפילו בדבר שאילו חסרו אינו נפסל בכך, ונ"ל שעל בעל התרומה נתכוין."

מבואר מדברי הב"י דנחלקו הראשונים בשינוי מקום העמידה, אם דמי לשינוי מקום הלידה. דדעת הסמ"ג להכשיר, ספר התרומה הסתפק, ובמהרי"ק משמע לאסור, שגרע יותר שינוי מקום העמידה משינוי מקום הלידה, דניכר יותר. ומש"כ דמהרי"ק הסתפק בדין זה - בדרכי משה קכח, א כתב דהמהרי"ק התכוין לדעות הפוסלים בשינה מקום הלידה. והנה המהרי"ק הנ"ל דן בכתבת שם נהר שיש ספק איך לכותבו, דטפי עדיף לא לכתוב כלל שם הנהר, וז"ל:

"ופשיטא ופשיטא שטוב לכנוס בספק חסור מלכנוס בספק שינוי, שבחסר כשר לכ"ע בדיעבד אפילו לדברי רבינו אלחנן, ובשינוי יש פוסלין אפילו בדבר שאילו חסרו לא נפסל בכך. ואע"ג שכתבו מרבתינו הצרפתיים שכל דבר שאם לא כתבו כשר גם כששנהו כשר, מ"מ אין ראוי לכנוס בין סלעי המחלוקת והספיקות וכ"ש באיסור חמור כזה."

מבואר לכאורה כדעת הדרכי משה שלא הסתפק המהרי"ק אלא לדעות החולקים על התוס' וס"ל דשינה מקום הלידה פסול, דכיון שהדבר נתון במחלוקת, טפי עדיף לא לכותבו, ולא כתב דמקום העמידה גרע טפי. וברמ"א בשו"ע אהע"ז קכח, ב, פסק:

"ואם שינה מקום העמידה, יש מכשירין כמו במקום הלידה, דכל דבר

שאינו צריך לכתוב אף אם שינה בו כשר, ויש פוסלין, ובמקום הדחק יש להקל."

ובגט פשוט, קכח, יא, שדן בשינה מקום הלידה והעמידה והביא מחלוקת הראשונים בזה, כתב לענין הלכה, וז"ל:

"ולענין הלכה יראה לי דלכתחילה לא תנשא, לחוש לדברי הפוסלים, ואם נשאת לא תצא. ובשעת הדחק פסק מורי"ם ז"ל דיש להקל. ומהרר"ש בתש" (דף קה, א) כתב דאין לעשות מעשה לכתחילה אף בשעת הדחק. ועיין תש"מ פדואה סי' ה, וי"א דיראה שם דדעתו נוטה להקל בשעת הדחק כשיש טורח להשיג גט אחר, ובפרט כשהגט הוא מן המומר דחשיב דיעבד אפילו קודם שנשאת, והוכיח כן מכתבי מהרי"א סי' קצז, וכן נראה לי עיקר להקל בשעת הדחק כיון דהפיסול אינו אלא מדרבנן."

אמנם בתורת גיטין קכח, ה בביאורים כתב דהפוסקים שהכשירו שינה מקום העמידה היינו בזמן הש"ס, שהיו כותבין מקום הדירה ולא היו צריכים למקום העמידה, אבל לדין שאין כותבין מקום דירה, מקום העמידה הוא כמקום הדירה, וא"כ בשינה יש לחוש. והסיק דהרמ"א המכשיר מיירי באופן שכתבו מקום הדירה או שאין במקום השינוי איש כשם האיש המגרש. והנה ידוע שבזמן המחבר כבר פסקו מלכתוב מקום הדירה וכתבו רק מקום העמידה וכמבואר בשו"ע אהע"ז קכח, ב, ואעפ"כ כתבו הבי"י והרמ"א דעתם בדין זה, ומשמע דלא כתורת גיטין. וכן נמצא בנודע ביהודה (תנינא חאהע"ז סי' קיג ד"ה ועוד אני), דאף שכותבים מקום העמידה, אין זה חשוב כמו מקום הדירה שבימי הקדמונים, שמקום הדירה קבוע אבל מקום העמידה "מקרה הוא" ואינו דומה למקום הדירה. וכן ראיתי שהכשיר המהרש"ם (ח"ד סי' קלא) כדעת הרמ"א. ע"כ נראה דנדו"ד כגט שנכתב מחמת חומרא לאחר שלמעשה היתה מגורשת כבר בגט הראשון. והגט הראשון ניתן כאמור מחמת שהאשה חיה עם גבר זר, ובדאי שהיתה כבר מגורשת בגט הראשון, אף שהיה שם שינוי במקום עמידת הבעל.

ב. כתיבת "דודיק" במקום "דאדיק"

אלא שבנידון שלפנינו כינויו של הבעל הוא דודיק (בחולם אחר ה"ד"), והואיל והבעל אשכנזי יש לכתוב בכינוי הבעל "דאדיק", וביה"ד שסידר הגט כתב ע"פ כתיב ספרדי "דודיק", שע"פ כללי הקריאה האשכנזים נקרא בשורוק. וכל השמות בגט נכתבו לפי כתיב אשכנזי (כפי שכתבו בשם אבי האשה "געארגי"), והוי לכאורה שינוי בכינוי הבעל.

ועמיתי הרה"ג מ. בלייכר שליט"א הביא מספר אהלי שם (שם יוסף אות ד ס"ק א) שהביא מהטיב גיטין דבשם דודל (ה"ואו" בחולם ולא בשורוק), אף שמסתבר לכתוב דאדל, מ"מ אם חותם דודל, יש לכתוב כן. וכתב בשם יוסף דהוא הדין בשם דאדיא, אם חותם דודיא (ב"ואו"), שיש לכתוב דודיא. והביאו גם האהלי שם (שמות האנשים הישנים, אות ד סוס"ק ה). וא"כ נראה דאפילו לא חותם כך, אין זה שינוי גמור, דאם הוי שינוי בשם, לא מהני חתימתו. וא"כ חזינן דגם בדודיק ניתן לקרוא בחולם, אף שבכתיב האשכנזי נקרא בשורוק. ומ"מ ודאי היכא דכבר ניתן הגט, שאין לפוסלו.

ויש לצרף לזה מה שכתב בשו"ת תעלומות לב (ח"ג באגרת שבוקין סי' כא, הביאו הגר"ע יוסף שליט"א ביביע אומר ח"ד יג, ד) אודות גט שליחות שנשלח לברודי,

וכתבו שם האשה גולדא (ב"ואו" לאחר הגימל) כמנהג הספרדים וכמש"כ בנחלת שבעה בשם הרש"ל, ודייני ברודי סרבו לתת הגט לאשה מפני שמנהגם לכתוב "אלף" להוראת החולם (גאלדא). והרב המחבר השיב שראוי למוסרו, וגם הגר"ש סלאנט הסכים לדבריו. וביביע אומר הוסיף דלזה מהני כתיבת וכל שום, וכמש"כ הגט פשוט קכט, יד. ועיי"ש עוד באות ה.

ג. חודשי הבחנה בגט שניתן לחומרא

איתא בגמרא גיטין פט, ב: שלחו ליה מבי רב לשמואל, ילמדנו רבינו, יצא עליה קול מראשון ובא אחר וקדשה קדושי תורה, מהו. והסתפקה הגמ' באם לא מצאו דבר על בוריו (של הקול), רב הונא ס"ל דמגרש ראשון ונושא שני, אבל מגרש שני ונושא ראשון לא, דאתי למימר שראשון מחזיר גרושתו. ורב שינא בריה דרב אידי ס"ל דאף מגרש שני ונושא ראשון, מימר אמרי עיינו רבנן בקידושין וקידושי טעות הוה. וביצא עליה קול מראשון ומשני, רב פפא ס"ל דאף בזה מגרש ראשון ונושא שני, ואמימר ס"ל דמותרת לשניהם, והלכתא מותרת לשניהם. ובתוס' שם (צ, א ד"ה והלכתא) הביאו מעשה שבא לפני רבינו תם שיצא על גט אחד קול פסול ונתנו גט שני מפני הלעז, ולא הצריכה רבינו תם להמתין ג' חדשים מזמן גט שני, כיון שהראשון היה כשר ולא היה גט שני אלא מחשש לעז. והביא רבינו תם ראייה לדין מהגמ' הנ"ל, דאף שיש חשש שיאמרו מחזיר גרושתו מן הארוסין, מ"מ כיון דהוי קול בעלמא לא החמירו. ור"י חילק, דבנדון הגמרא הוי קול גם מראשון וגם משני וע"כ אין מקום כ"כ לחשש שיאמרו מחזיר גרושתו מן הארוסין, משא"כ ביצא קול רק מראשון, וכדעת רב הונא דלא ישא ראשון. ואף הרא"ש בגיטין (ט, יד) הביא מחלוקת זו בין ר"ת לר"י, וכן הוא בר"ן (נ, ב בעמוה"ר), וכן המחבר בשו"ע אהע"ז יג, ט הביא שתי דעות אלו, וכתב הרמ"א דיש לחוש לסברא הראשונה.

ולכאורה יש לחלק בין נידון מחלוקתם לנדו"ד, דבנדון מחלוקתם אף שהיה לעז על הגט, אפשר דהיה לעז שהוא פסול, אף שמעיקר הדין היה הגט כשר, משא"כ בנדו"ד שלא היה לעז על הגט והגט מעיקר הדין כשר, אלא שאנו באנו להחמיר ולהצריך גט אחר, בכגון זה אף ר"י מודה דמונין מגט ראשון. דכל החומרא של ר"י היא מחמת הקול שיצא על פסול הגט שהאשה עדיין אשת איש וצריכה גט, וע"כ יש להתחשב בקול זה שיצא, משא"כ בנדו"ד שלא יצא קול אלא שאנו באנו להחמיר מחמת האפשרות הקלה לעשות גט נוסף ע"פ הרשאת כתבו ותנו, הואיל ולא היה כאן קול פסול על הגט, אף ר"י מודה שאינה צריכה להמתין. ועיין בח"מ יג, ז, וז"ל:

"דוקא שהגט הראשון היה כדין רק מחמת קול בעלמא הצריכו גט שני מחמת חומרא, אבל היכי שהגט היה בטל מן הדין, ודאי מונין מן השני, וזה דלא כהרב מהר"מ מלובלין..."

(ועיין בפ"ת ס"ק י מה שהביא מהחתם סופר לישב דעת המהר"מ מלובלין). ולכאורה היה נראה מהח"מ דכל גט מחמת חומרא צריכה להמתין ג' חדשים מהגט השני אליבא דשיטת הר"י, אך גם הח"מ דייק וכתב שהצריכו גט שני מחמת קול, והיינו כדאמרן, דמדברי הר"י המובאים בתוס' נראה דהא דבעינן ג' חדשים מהגט השני הוא מחמת הקול שיצא, וכל ראיתו של ר"י ודחיית דבריו של ר"ת היא מיצא קול שהתקדשה לראשון בלבד, והיינו דהקול גורם לדונה כאשת איש ולהצריכה ג' חדשים מגט שני, ולא הגט השני שניתן לחומרא הוא הגורם.

ובבית יצחק (ח"ב סי' עג) דן באשה שנתגרשה וכתבו בגט שם רחל, ולאחר כחודש נודע שיש מיעוט שקוראים לה ראזיא, ורק לאחר חמש שנים נתן לה הבעל גט אחר.

ודן הבית יצחק שהגט הראשון כשר בדיעבד, ולענין אם צריכה להמתין ימי הבחנה, כתב הבית יצחק להתיר מטעם דכל היכא שהביא המחבר ב דעות, הלכה כדעה ב להקל, א"כ דעת המחבר להקל כר"ת, רק דהרמ"א חשש להחמיר, ע"כ י"ל דגם הרמ"א מודה בשעת הדחק:

"ובדרבנן הוא, דהרי בודאי לא נתיחדה עימו, שהמגרש הוא בעיר אחרת וכבר נשא אשה אחרת, ע"כ בדרבנן שומעין להקל דלא החמיר הרמ"א בכה"ג. עוד י"ל, כיון דבעיר סאנץ לא נתפרסם הדבר שיש חשש על הגט ושקבלה גט מחדש, ששם לא נתגרשה והיא תנשא בעירה, גם הרב אב"ד אמר למגרש שאם לא ירצה לגרשה תנשא מגט הראשון, עדיף מקול שיצא לעז שהרי הוא קול ושוברו עמו."

אמנם בנדון הבית יצחק היה גם הטעם שעלולה האשה לצאת לתרבות רעה, אך נראה דגם בלאו הכי, כיון שלא יצא קול פסול מחמת הגט, אלא שהרב אמר לו שצריך גט אחר, ואם לא יתן גט אחר, יתיר האשה להנשא, הרי הוא קול ושוברו עימו. מבואר מדברי הבית יצחק דאף בגט לחומרא אינה צריכה להמתין ימי הבחנה א"כ יש קול, ולא הגט הגורם אלא הקול, וע"כ בנדון דידיה שהיה קול ושוברו עימו אינה צריכה להמתין ימי הבחנה. וא"כ בנדון שלפנינו שלא היה קול כלל, אינה צריכה ימי הבחנה מחמת הגט השני שניתן לה לחומרא. ובפרט שבנדון שלפנינו עזבה האשה את בריה"מ, ומזה שש שנים שלא פגשה בבעלה ואף לא שוחחה עימו בטלפון (לדבריה - שלא פייסה על ההרשאה), ודאי שיש להקל ולא להצריכה ימי הבחנה.

ונמצא לגר"מ פיינשטיין (אגרות משה, חאה"ע"ז ח"א ס"י לא) שדן באשה שהתגרשה בגט שחתמו העדים שלא בכתב אשורי, והצרכוה גט נוסף אף שאין בו פסול, מחשש שהרב המסדר אינו בקי בטיב גיטין, ונשאל הגר"מ זצ"ל אם צריכה להמתין ג חדשי הבחנה. והשיב הגר"מ פיינשטיין, וז"ל:

"וגם יש מקום לומר לענ"ד דבחששות בעלמא אפשר לכולי עלמא סגי בגי' חדשים מגט ראשון, דאף שחששו לחומרא דאשת איש, אפשר אין לנו להחמיר לחוש לענין אסור ג חדשים דרבנן, כשליכא חשש דהבחנה רק האיסור שגזרו משום לא פלוג. ורק התם שאירי שיצא קול שהגט פסול ממש, בזה סובר הר"י דלא מבטלינן קלא ..."

מבואר מדבריו דאף במקום שחששו לפסול בגט, אין לחוש לענין הבחנה. אמנם יש חילוק בין הנדון שם לנדו"ד, דשם לא נמצא פסול בגט רק חוששים אנו שמא היו פסולים מחמת שנראה שהרב אינו בקי בטיב גיטין, משא"כ בנדו"ד שנמצא פסול בגט. אמנם בהמשך דבריו נראה שהגר"מ זצ"ל מתיר גם בנדון כנדו"ד, וז"ל:

"ומסתבר לענ"ד עוד יותר דאף שהוא ספק פסול ממש, אפשר יש להקל באיסור ג חדשים דרבנן שסגי במה שעברו ג חדשים מזמן גט הראשון, ולא דמי לקול שהוא פסול, שאירי שיצא קול שהוא פסול בודאי, דכיון שלא מבטלינן הקול, נידון כפסול ודאי כמו שאומר הקול ... ואף שלא נחתו רבותינו האחרונים לחילוק זה, מסתבר לענ"ד שהוא אמת, וראוי לסמוך על זה לדינא בשעת הדחק."

מבואר מדבריו להדיא דרק היכא שיש קול של פסול ודאי, ס"ל לר"י שצריכה להמתין ימי הבחנה, אולם כשלא יצא קול אלא שאנו החמרנו להצריכה גט אחר, יהיה הטעם אשר יהיה, אינה צריכה להמתין. וכאמור, נראה בסברתו, שלא הגט גורם אלא הקול.

וע"ע במש"כ הגר"מ שם בסי' ל באשה שנתגרשה ע"י מי שידוע שאינו ראוי לסדר גט וחשוד לעושה שלא כדין, להתירה להנשא מזמן גט ראשון, כיון שאין סדור גט ע"י מי שאינו בקי מילתא דשכיחא, א"כ יש להתיר ע"פ מה שישב החתם סופר את סברת המהר"מ מלובלין (הובא בפ"ת אהע"ז יג, ז), עיי"ש.

ועמיתי כתב לצרף את דעת המחבר דמונין לגט משעת הכתיבה ולא משעת הנתונה. אמנם בב"ש יג, כתב בדעת הרמ"א דיש להחמיר כדעת ר"י אפילו אשתהי הגט השני בין הכתיבה לנתונה, מ"מ יש להחמיר אם לא בצירוף שאר דברים. ובנדו"ד נראה להתיר מצד אחר, וכנ"ל. וראיתי למרחשת (ח"ב סי' ב) שכתב דאף דדין הבחנה תקנה קדומה היא, מ"מ בזקנה או ארוסה או רדופה מבית בעלה, שאין בולד שיוולד משום ספק מי אביו, וכל ענין הוא הרחקה לדבר אטו הבחנה ממש, "כל זה ודאי אינו אלא הרחקה דרבנן ואין זה מדברי קבלה כלל, א"כ כשאין חשש שנתיחד עימה, אינו אלא איסור דרבנן וספיקו להקל". ועיין עוד מה שכתב עוד בצדדי ההיתר. ועיין עוד במה שהביא הגר"ע יוסף שליט"א (יביע אומר, חאהע"ז סו"ס ב) דעות להקל למנות צב יום משעת כתיבה.

וכאמור, נראה גם מהבית יצחק וגם מהאגרות משה דבגט לחומרא שלא יצא קול, מעיקר הדין אין צריך להמתין ג' חדשים אף לר"י, וכאמור, דכן נראה מדברי הר"י בתוס' שחשש לקול דוקא. וע"כ בנדון שלפנינו שאמרה שכבר קבעה להתחתן בעוד כחודש ימים ומבקשת שיתירו לה להנשא לאלתר, וכן מחמת שכבר עבר זמן רב מאז שראתה את בעלה, והוא בבריה"מ והיא בארץ מזה שש שנים, ע"כ לאור כל האמור לעיל, אני מצטרף להתיר האשה להנשא לאלתר.

מסקנות

א. שינה בגט מקום העמידה של הבעל או האשה, אין הגט נפסל בכך. ויש ראשונים שדעתם לאסור.

ב. דעת הרמ"א להקל בני"ל בשעת הדחק.

ג. כתב בגט "דודיק" במקום "דאדיק", לא הוי שינוי גמור, ויש המכשירים ליתנו אף לכתחילה.

ד. נחלקו הראשונים בגט שיצא עליו קול פסול ונתנו גט אחר לחומרא, אם מונה צב יום מגט ראשון או שני. והרמ"א חש למנות מגט שני.

ה. גט שהוא כשר מדינא ונתנו גט לחומרא מבלי שיצא קול לעז על הראשון, מונה ימי הבחנה מגט ראשון.

ו. בחששות בעלמא, אפשר דלכ"ע מונה מגט ראשון.